СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ — РІК XXXI. — Число 228. — Джерзи Сіті, Н. Дж., понеділок, 1. жовтня, 1923.

VOL. XXXI. — No. 228. — Jersey City, N. J., Monday, October 1, 1923. — THREE CENTS

СУД ПРИКАЗУЄ ВИБОРИ МИМО ВОЄННОГО ПРАВА

ОКЛАГОМА СИТІ, 28. вересня. — Найвисший стейтовий суд приказав стейтовій адміністраційній владі відбути в найблизчий вівторок розписані на сей день вибори.

Адміністраційна влада не хотіла допустити до сего голосовання на тій основі, що в стейті проголошено воєнне право.

Рішенне суду вважають першою програною адміністраціі губернатора Волтона в його боротьбі проти Ку-Клакс-Клена.

НЮЙОРСЬКІ ДРУКАРІ ГОЛОСУЮТЬ ЗА ПОКІНЧЕННЄМ СТРАЙКУ

НЮ ЙОРК, 29. вересня. — Нюйорські друкарі, що були на страйку близько два тижні, рішили на своїх вчерашних зборах вертати до роботи на основі контракту, зробленого їх іменем межинародною юнією друкарів.

Страйкарі добилися від межинародної юнії, що вони вернуться до роботи всі та що ніхто з них не стратить роботи мимо незгоди межи місцевою юнією та межинародною. Межинародна юнія згодилася також не розвязувати льокалю (місцевого відділу) та полишити всіх його урядників.

На зборах юнії прочитано телеграму від Самуеля Ґомперса, голви Американської Федерації Праці, в якій він осуджує страйк як безправний. Телеграма мала мати поважний вплив на рішенне страйкарів.

ВЕЛИКА ЗЕЛІЗНИЧА КАТАСТРОФА

КАСПЕР, Вайоминг, 28. вересня. — На потоці Ковл Крік завалився міст, коли ним переїздив пасажирський поїзд. Наслідком катастрофи цілий поїзд звалився в вилляту воду потока. Від катастрофи погибло яких 40 осіб.

Досі добуто до 20 трупів. На поїзді було коло 80 осіб.

Причиною катастрофи був наглий вилив потока та підмуленнє ним моста. Зелізничі робітники кажуть, що випадку не можна було минути.

В ПАМЯТЬ ГАРДИНГА

ВАШІНГТОН, 28. вересня. — Кабінет міністрів Кулиджа застановлявся нині над святкованнем памяти Гардинга.

В тій цили постановлено оснувати памятковий комітет імени Гардинга, до якого малиб увійти президент Кулидж, члени кабінету міністрів та ріжні особисті приятелі Гардинга. Сей комітет і рішить, як мається святкувати память Гардинга.

СВАРКА МЕЖИ ВИЛСОНОМ ТА КАНДИДАТОМ НА СЕНАТОРА

НАКСВИЛ, Тенесі, 28. вересня. — Місцеві ґазети повні дискусії, яку викликав лист бувщого президента Вилсона в справі кандидатури демократичного кандидата на сенатора Злучених Держав, Джана Шілдса.

Вилсон сказав в сьому листі, що Шілдс не заслугує на довіря. На се Шілдс відповідає, що він ніколи не позваляв нікому (себто Вилсонови) диктувати собі, яку він має вести політику.

ВИБУХ У ФАБРИЦІ

ШІКАҐО, Илинойс, 28. вересня. — Наслідком вибуху в одній місцевій фабриці ґумових виробів завалилася стіна, калічучи тяжко чотирох робітників.

СЛІДСТВО В СПРАВІ ОПІЗНЮВАННЯ ПОЧТОВИХ ПОСИЛОК

ГАРТФОРД, Конектикат, 28. вересня. — Торговельна палата стейту Конектикат рішилася розвести слідство над причинами опізнювання почтових посилок.

БУДУТЬ РОЗДІЛЮВАТИ ВУГОЛЬ

НЮ ЙОРК, 28. вересня. — Нюйорські торговці вуглем кажуть, що вони мають тепер на складах вугля всего на 4 тижні та що через се їм приходиться розділювати вугля межи всіх замовляючих так, щоби його стало на 8 тижнів. Рівночасно обіцюють вони не підносити ціни вугля, а продавати його по одностайній ціні 14 долярів 25 центів за тону.

Се видно відповідь торговців на аґітацію жіночого комітету, котрий закидав купцям вугля, що вони держать вугля, аби відтак піднести його ціну.

НОВЕ НАРУШЕННЄ ПРОГИБІЦІЙНОГО ЗАКОНА

НЮ ОРЛІНС, Луизіяна, 28. вересня. — Прогибіційний уряд пізвав перед суд одну компанію для виробу браґи за переступленнє прогибіційного закона, якого вона мала допуститися в той спосіб, що один з її урядників продавав приватним людям формулу, як виробляти пиво.

ЩЕ РАЗ БУДУТЬ ВИПРОБОВУВАТИ ПРОГИБІЦІЙНИЙ ЗАКОН

ТОЛІДО, Огайо, 28. вересня. — Один місцевий лікар вніс до федерального суду позов проти прогибіційних урядників, щоби суд заборонив їм казати йому, кілько алькоголічних напитків має він записувати своїм пацієнтам (хорим).

Лікар стоїть на становищи, що прогибіційний закон не мав ніякого права вмішуватися в лікарюванне та приказувати, як лікарі мають лічити хорих.

В той спосіб прийде під розгляд суду 2. уступ 7. параґрафу прогибіційного закона.

„АМЕРИКА ГОТОВА ДО СЛІДУЮЧОЇ ВІЙНИ"

КАНЗАС СИТІ, Мезуре, 28. вересня. — Полковник Двайт Дейвис, заступник секретаря (міністра) війни, заявив в своїй промові перед зборами ветеранів в сій місцевости, що Злучені Держави готові під кождим зглядом до нової війни.

ЗА СВОБІДНОЮ ПРЕСОЮ.

З приводу отворення шкільного року в школі журналізму на Шикаґовськім Університеті говорив один з редакторів шикаґовської ґазети Трибюн, що ґазета не повинна бути звязана з ніякою політичною партією, але свобідно висказувати свої погляди про всі політичні орґанізації.

На його думку, де преса не свобідна, там і народ не свобідний. Диктатура жмінки большевиків в Росії не булаби можлива, якби там була свобідна преса, в якій можнаби свобідно висказувати свою думку про вчинки диктаторів.

НАЙШЛИ ЗАРАДУ НА КАРБУНКУЛ.

Нюйорські лікарі кажуть, що їм вдалося покласти страшній болячці карбункулови. В році 1919. та 1920. було в однім Ню Йорку 34 случаї сеї недуги, а 11 людий, хорих нею, померло. Та лікарі, розсліджуючі сю недугу, переконалися, що вона осідає на голярських щітках, зроблених з кінського волоса. Дізнавшися се, вони постаралися за те, що стейтова леґіслятура видала закон, забороняючий продаж голярських щіток з кінсхкого волоса. Карбункула як не було.

ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО САМІ І ЗАПИСУЙТЕ СВОЇ ДІТИ ДО УКР. НАР. СОЮЗА!

ДОКАЗИ ҐРАМОТНОСТИ ВИБОРЦІВ.

Олбані, Ню Йорк, 28. вересня. — Ґенеральний прокуратор нюйорського стейту рішив, що нові виборці можуть предкладати вимагані законом докази своєї ґрамотности або в той спосіб, що дадуться іспитувати виборчим інспектором або принесуть свідоцтво ґрамотности від стейтової іспитової комісії (що зветься "ріджентс").

КІЛЬКО Є ЛІСА НА СВІТІ?

На цілому світі є 7½ біліона (7,500,000.00) акрів ліса, що займає 5-ту частину суші землі. На кождого жителя землі припадає понад 3 акри ліса.

В Европі є ¾ біліона акрів ліса. З того пів біліона в бувшій европейській Росії, в чверть біліона в решті Европи В західній Европі лісів дуже богато винищено. В Анґлії винищено 95% лісів, а у Франції, Еспанії, Бельґії, Італії і Греції від 80% до 90 процент. Лише Швеція і Фінляндія зберегли ще досі половину лісів.

В Злучених Державах за останні три століття знищено 40% лісів. В Злучених Державах є понад пів біліона акрів ліса. В Канаді малощо більше.

Досі найбільше ще є лісів в Азії (понад два біліони акрів) і в Південній Америці (теж понад два біліони акрів). Відтак іде Північна Америка, Африка, Европа й Австралія.

—o—

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР У ЛЬВОВІ.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР", кооперативу на уділах засновано у Львові в місяці червні с. року.

Ціль його — видвигнути рідну сцену на ровень гідний культурної нації. Перш усього побудувати у Львові величавий будинок театральний.

Управа Українського Театру закликає всіх Українців, деб вони не були, **вступати в члени** кооперативи та приєднувати для неї нових членів.

Один уділ виносить два доляри. Уділ остає власностю члена, який кождої хвилини має до нього право. Забезпечена строга фахова контроля. Зголошення членів приймає Управа Кооперативи у Львові, ул. Руська 18.

Гроші висилати реджістерованими листами в долярах в потрійній коверті до Земельного Банку Гіпотечного у Львові, Підвалє 7, з дописко "Для Ккраїнського Театру".

РОБІТНИЦТВО В РУРЩИНІ НЕ ХОЧЕ ПОКИНУТИ БОРОТЬБИ ПРОТИ ФРАНЦУСЬКИХ ОКУПАНТІВ

БЕРЛІН, 28. вересня. — В Рурщині ситуація ще далеко не ясна ані не спокійна.

Робітники привикли шість місяців до боротьби при помочі опору проти наїзників; випробували свою силу і тепер не хотять уступити наїзникам по наказу берлінського правительства.

Вони заявляють, що не уступлять і не покинуть пасивної резистенції.

Се становище робітництва в Рурщині може викликати нову критичну ситуацію.

ПУАНКАРЕ БУДЕ ЖДАТИ НА СКІНЧЕННЄ БОРОТЬБИ В РУРЩИНІ

ПАРИЖ, 28. вересня. — Французька преса висловлює побоювання, що боротьба в Рурщині не скінчиться.

Премієр Пуанкаре заявляє, що він поти не зачне переговорів з Німеччиною, поки дійсно боротьба в Рурщині не скінчиться.

БАВАРСЬКІ НАЦІОНАЛІСТИ УСПОКОЇЛИСЬ

БЕРЛІН, 28. вересня. — Войовничі монархісти в Баварії покинули надію викликати збройне повстанне проти федерального правительства Штреземана, яке згодилось піддатись французьким окупантам в Рурщині.

Баварські монархісти сіли тихо, коли берлінське правительство назначило ґенерала фон Лоссова командантом краєвої оборони в Баварії, понад голву фон Кара, котрого баварське правительство назначило диктатором Баварії.

ВІДНОВЛЯТЬ ПЕРЕГОВОРИ ПРО „ВОЄННІ ВІДШКОДОВАННЯ"

БЕРЛІН, 28. вересня. — Аліянтські дипльомати повідомили канцлера Штреземана, що аліянти готові тепер відновити переговори з Німеччиною у справі „воєнних відшкодовань".

ЛОЙД ДЖОРДЖ ПРИЇЗДИТЬ ПОДИВИТИСЬ НА ТУТЕШНІ ВІДНОСИНИ

ЛОНДОН, 28. вересня. — Бувший британський премієр Лойд Джордж був нині тут на обіді Американського Товариства. Він виголосив промову, в якій згадав про свою подорож до Америки.

Він сказав між іншим:

„Я не їду до Америки ані яко місіонар ані його бутлеґґер, але тільки побачити, як вона полагоджує свої питання.

„Европа далі обнята своїми старими спорами і завистями. Я цікавий пойбачити, як край, в якому немає таких спорів і завистий, будується.

„Також хочу сказати Америці, як чувся старий і змучений премієр в квітні, 1917 року, коли то як німецька армія тріюмфувала в небувалий спосіб, прийшов на поміч сильний молодий Геркул і станув по боці аліянтів."

ГРЕЦІЯ ПЛАТИТЬ ІТАЛІЇ

ПАРИЖ, 28. вересня. — Греція урядово згодилась виплатити Італії 50,000,000 лір згідно з постановою аліянтської конференції амбасадорів.

КОНЕЦЬ „КОМУНІСТИЧНОЇ РЕПУБЛИКИ" В БОЛГАРІЇ

СОФІЯ, столиця Болгарії, 28. вересня. — Болгарське державне війско побило комуністів, котрі заняли були місто Фердинандово і сусіднє село Берковіцу, де були проголосили „комуністичну републику".

Се була остання „комуністична република" в Болгарії, яка удержалась була найдовше з усіх таких „републик".

У Фердинандові большевики повісили богато визначних громадян.

КАЖУТЬ, ЩО В ТУРЕЧЧИНІ ПРОГОЛОШЕНО РЕПУБЛИКУ

ПАРИЖ, 28. вересня. — Французька телеґрафічна аґенція Ава (Гаваса) одержала з Відня депешу, яка повідомляє, що в Туреччині проголошено републику.

Потвердження сеї вістки досі немає.

ВІДЛЕТІЛИ З ЮГО-СЛАВІЇ В РОСІЮ

БІЛГОРОД, 28. вересня. — Відсі втікло літаком двох російських летунів, Лойков і Катянів, котрі учили летництва в юго-славянській військовій летничій школі.

Вони втікли до Росії літаком вартости півтора міліона динарів, який був власностю Юго-Славії.

Відлітаючи, оставили лист, в якому пишуть, що їм плачено мало, та що вони будуть пробувати щастя в Росії.

ЗАСУД ПОЛЬКИ ЗА ЗМОВУ НА ЖИТТЄ ЗІНОВЄВА

ПЕТРОГРАД, 27. вересня. — Большевицький суд засудив на смерть Польку графиню Цецилію Потоцьку Костюшко за організованнє змови для замордовання большевицького комісаря Зінов'єва.

БУВШІ МІНІСТРИ ХОТЯТЬ ДЖАБУ В ЦИРКУ

БУДАПЕШТ, столиця Угорщини, 27. вересня. — Міська рада оголосила була конкурс на управителя міського цирку. Між зголошеними кандидатами було трох бувших міністрів, але міська рада приняла фахового циркового управителя.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES: Three cents a copy		ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Сіти і заграницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.
Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тлф. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.
За оголошення редакція не відповідає.
В Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.
Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

СВЯТО 1. ПАДОЛИСТА.

Громадяни і Громадянки:—

Дня 1-ого падолиста, 1918, заняли українські військові частини город Львів і проголосили українську владу на українській землі.

Дня 1-ого падолиста полилась кров наших борців за волю народу.

Дня 1-ого падолиста засіяла зоря свободи — після довгих літ неволі — і тій малій частині великої української землі, а з вільного города Льва вийшов привіт Киеву: ВІЛЬНИЙ ЛЬВІВ ШЛЕ СВІЙ ПОКЛІН СТОЛИЦІ ВСЕЇ УКРАЇНИ КИЄВУ!

З днем 1-ого падолиста відроджується українська державність на Галицькій Землі і весь народ з оружем в руках стає до боротьби з наїзником.

Сей день святкує весь український нарід як свято державного відродження.

І ми, американські Українці, мусимо дати в сей день доказ нашим братам, що і ми клонимо голови перед геройством сиволосих батьків, які після чотиролітної світової війни станули були щи в ряди борців за волю України.

Бо не молдці здобували Львів а старці, яких австрійська влада не могла ужити до полевої служби. Ті старці держали Львів, а з утоми падали їх руки, доки не прийшла підмога. Стрілецького прапора вони не кидали, а з усмішкою на устах клали свої сиві голови у жертву свободи свого народа.

Український Народе Америки:—

Славою вкрилось наше поколінне. І хоч перемогла нас ворожа сила, то сей день народньою зриву хай пригадує нам рік-річно на наш обовязок ітисячі жертв, які поклав наш народ в обороні своєї державности.

Сей день хай буде святом злуки всіх наших національних сил і дасть нам віру в нашу красшу будучність!

Українські Громади:—

Як всеукраїнська інституція в Америці, Обєднанне Українських Організацій видає слідуюче зарядженне:

Для відсвяткования 5-літніх роковин проголошення української влади у Львові повинні відбутися в кождій українській громаді ДНЯ 4-ого ПАДОЛИСТА, 1923, концерти, вистави, народні віча та панахиди по погибших за волю України. Дня 4-ого падолиста повинна перевестись по усіх українських громадах ЗБІРКА НА БОЄВИЙ ФОНД УКРАЇНИ.

Сим дамо початок до дальшої праці за визволенне нашого народу.

ЗА ПРЕЗИДІЮ ОБЄДНАННЯ:
о. Лев Левицький, предс. **Т. Грицей**, рек. секр.

ЗАМІТКА: — Програми і розкидки на се свято проситься надсилати до канцелярії Обєднання для передачі їх для Народнього Музею.

ЛЯЦЬКЕ НАСИЛЬСТВО НАД УКРАЇНСЬКОЮ ШКОЛОЮ

Львівський український дневник „Діло" подав отсю відомість, яку ляцький прокуратор сконфіскував:

„Повітова шкільна рада в Бібрці, в Галичині, розпорядком з 28. серпня (до ч. 2464) перемінила безправно українську чотириклясову школу в Ланах на польську. Для невеликої скількости латинників в селі основано ще перед 20-ти літами польську школу. Тепер 80% населення села відбирається стару українську школу і віддається її горстці латинників.

Ланівські громадяни 6. вересня вислали до кураторії депутацію, яка устами о. Несторовича і Івана Пахолка запротестувала в імени села проти сього безправства, зазначуючи, що СЕЛО ЗБОЙКОТУЄ ШКОЛУ, В ЯКІЙ ПРОТИ ВОЛІ НАСЕЛЕННЯ ЗАВОДИТЬСЯ ЧУЖУ НАСЕЛЕННЮ МОВУ ЯКО ВИКЛАДОВУ."

Се показує, що Ляхи не тільки що нищать українські школи на давній пруський або царсько-російський спосіб, але ще в додатку навіть не позволяють Українцям про се написати. Навіть не позволяють подати до відома самої тільки події.

Такі практики ляцьких окупантів вказують, яким скандальним розбоєм вони хотять пробувати намагатись „будувати" Польщу на чужих землях.

Але нам не пора жалуватись. Нам ставати до оборони позицій кождого дня і на кождому місці, де ступила проклята нога ляцького ріжкатого окупанта.

Складаймо гроші на українську школу в Галичині!

НА ДВА ФРОНТИ.

Професор на роздоріжу. — Суд Божий над добрим козаком. — Ще не вмерла... баба Палажка. — Публіцистика на послугах у чека. — Замкнені ясла.

(Від спеціяльного кореспондента „Свободи").

III.

Участь проф. А. Крушельницького у „Новій Громаді" можна пояснити або непорозумінием або... Ні, краще не дописувати цеї думки до кінця, а залишитись на тім, що тут сталось непорозумінне. Можна припускати, що сам шановний професор вже побачив свою помилку. Свою статтю про шкільне питанне на Україні, уміщену в першім числі „Нової Громади", п. Крушельницький сам назвав „вступною". Але в другім числі продовження тої статті, як і взагалі імени п. Крушельницького не знаходимо. Чи побачив п. професор, в яку компанію поав, і відсахнувся? Чи стало йому шкода свого доброго імени? Чи знайшов він в Ужгороді, куди що-йно переїхав з Відня, яке-небудь краще й чеснійше заняттє? Не знаємо, як у дійсности справа стоїть, але в кождім разі панови Крушельницькому хочеться винести вирок:

— Винен, але заслуговує на пільгу.

Тим більше, що й його стаття по змісту й тону не є вже така паскудна, як статті його товаришів по „Новій Громаді". І він похвалює радянсько-українську владу, спеціяльно за її шкільні реформи, але похвалює з обережністю. Він намагається кадити Гринькови та Раковському, але це в нього якось „не виходить": читач має враженне чогось вимушеного, незграбного, так наче чоловік ковтає муху...

Не будемо-ж і ми занадто строгі до п. Крушельницького. Він сам певно тепер кается, що встряг у цю погану історію. Хай же він на своїм ужгородськім дозвіллі кається, а ми йому в тім не перешкоджатимемо, хоч і не забудемо йому цього факту його співпраці з прислужниками катів.

*

До цеї самої категорії „жертв власного темпераменту" треба зачислити й бувшого посла Марка Луцкевича, що збогатив „Нову Громаду" аж двома статтями: про сервитутне право (кн. І) й про Українську Парляментарну Репрезентацію (кн. II).

Про несподівану еволюцію цеї тяжко-хорої й зденервованої людини нам вже доводилось писати на сторінках „Свободи" („Скінчений роман"). Від того часу не дуже багато води уплило, але п. Луцкевич вже встиг за цей час остаточно закріпити за собою славу завзятого большевика. Коли, однак, пригадати собі, що ще перед двома роками Луцкевич готовий був буквально загризти й роздерти на шматки кождого, хто хоч слово добре казав про большевиків, то його теперішне оберненне з Павла в Савла все-таки лишається незрозумілим.

Найбільше йому імпонує, що земля на Радянській Україні перейшла до селян — „ще й без жадніського викупу!", підкреслює він. Цей одинокий факт так сліпить йому очі і запирає дух, що він кричить на цілу українську еміграцію: „Не вгасити вам розжеврілого вогню — змагання до зєднання всіх українських земель з Придніпровєм в одну радянську Україну!"...

З демагогами, та ще й хорими, трудно говорити спокійно й розсудливо. Та все-таки не не можна не звернути уваги п. Луцкевича на те, що з землею, одержаною „без жадніського викпу", селяне радянської України поклали в минулім році на вівтар Царя-Голоду **пять міліонів жертв,** що з тою самою землею Наркомзем України мусить сього року прохати союзний Наркомпрод, щоб Україну було виключено з загального державного фонду, бо **сьогорічнього урожаю тут не стане навіть на насінне.**

Не самі-ж по собі факти нам повинні імпонувати, пане Луцкевичу, а наслідки тих фактів. А яка-ж користь українському селянинови з того, що він має землі „хоч обідайся", коли він на тій землі гине з голоду? Ніхто-ж і не заперечує того, що радянська влада дала селянинови землю, як ніхто й йне заперечує того, що землю селянинови треба було віддати. Але радянська влада віддала селянинови землю **для своєї користи, а селянинови на згубу,** тоді як небольшевики віддали-б селянинови землю **за-для його користи.** Ось у чім ріжниця, пане Луцкевичу, й на це-ж не можна заплющувати очей!

Але сказано ще в славній „Сірій Кобилі", що „кого Бог схоче покарати, тому перше розум одбере". Не инакше, що й на Луцкевича впала така кара Божа. Шкода чоловіка, добрий був козарлюга, та нічого не вдієш!...

*

На закінченне — трохи гумористики.

Знайшлась, бачите, на сторінках „Нової Громади" й своя Баба Палажка. Дарма, що вона підписується по модерному „др. Н. Суровцова"; цим підписом вона нікого не одурить. Читаючи її статтю „Ми й вони" в другій книжці „Нової Громади", так і бачимо перед собою безсмертну Бабу Палажку, як вона репетує:

— Не можна далі бабі Палажці на селі оставатись! Хоч пакуйся, спродуйся та на Кубанські степи!...

Пані Суровцова була свого часу у Київі великою персоною: директором департаменту в міністерстві закордонних справ. Опинившись закордоном, вона все умудрялась де-небудь „обчествувати й на покуті сидіти": то увіденськім посольстві, то в міжнародній Лізі мира й свободи. А тепер їй все увірвалося. Але „обчествувати" страх як хочеться! І вона вигадує фантастичні листи, які їй ніби пишуть з України:

„Вернися. Ніколи ще життя не було таке багате, ніколи перед Україною не було таких можливостий... Яке оправданне твого дальшого життя закордоном?"...

Та їдьте, кумасю, хто вас тут держить? Баба з возу — коням лекше...

*

Ось і вся „велика гвардія", якою може похвалитись „Нова Громада".

Коли виключити проф. Крушельницького, що попав у цю компанію наслідком непорозуміння, то лишаються:

Скінчений і скомпромітований ще в Галичині Семен Вітик, дрібний спекулянт Харченко, спекулянт на більшу скалю Меленевський, неврастенік Луцкевич і Баба Палажка-Суровцова. Компанія невеличка, але дуже тепла!

Нам, може, закинуть, що ми в запалі боротьби звертали тут більше уваги на особисті прикмети нових побірників „лівого фронту", ніж на їх аргументи. Иншими словами, нам можуть закинути субєктивність.

Цей закид був би слушним, колиб ми на противній стороні бачили щирі ідейні переконання. Але ми тут маємо до діла **з полагоджуванием особистих справ,** і то найгіршого сорту. Хтось хоче торгувати з радянською Україною, хтось хоче їхати на радянську Україну — хай собі торгує або їде на здоровля. Вільному воля, а спасеному — рай! Але нащо робити з цих особистих справ якесь громадське діло? Кому яке діло до того, що п. Харченко вже поїхав, що п. Меленевський хоче їхати, а пані Суровцова так і не може рішитися, чи їхати чи не їхати на радянську Україну? Кого то все обходить і для чого вішати цю справу на великий дзвін?

Однак, річ тут у дійсности не в бажанні тої чи иншої особи повернути на Україну. Коли-б справа дійсно так стояла, то не робилося-б тут стільки шуму. П. Меленевський міг би зложити своє покаяние й на сторінках „Вістей", а п. Вітик міг би обмежитись співробітництвом у „Червонім Шляху". А решта панів і пань моглаб приватною дорогою й без розголосу вирішити питанне — їхати чи не їхати.

Річ тут утім, що **ціла акція „Нової Громади" є обрахована на те, щоб внести заколот і баламуцтво в ряди антибольшевицької української еміграції.** Вітики, Меленевські, Харченки та инші — це тільки **гачки,** кинуті досвідченою большевицькою рукою в еміґрантську воду. А може на ті гачки зловиться яка сотка легковірних! А може пощастить заманити на Україну кількох ворогів совітської влади й зробити їх „нешкідливими"! А може хто пойме віри й зблазниться!

Коли-б то були гачки несвідомі, механічні, то й мова булаб инша. **Але ці гачки знають, що творять** (принаймні, декотрі з них), **це гачки свідомі!** Тому й треба проти них виступати з цілою рішучістю й неперебірчивістю в засобах. Тому й ми тут не пошкодували фарб, щоб показати цих людців в їх дійснім світлі.

— Панове й Пані! — скажемо їм на пращанне. — Коли хочете грати ролю агентів-провокаторів, коли хочете торгувати собою й мізерними рештками своєї чести, то робіть це потайно йне відважуйтесь на денне світло. Тоді вами будуть займатись складачі секретних досе та агентурних звітів, але в незалежній громадській пресі Ваші імена не будуть згадуватись, Колиж ви без сорому лізете на денне світло, коли зважуєтесь видавати журнали під старою, чесною назвою („Нова Громада" Грінченка-Єфремова), коли зловживаєте чистим українським словом для прання вашої брудної білизни, — то будьте раз-у-раз готові прочитати про себе таку правду, як отсе нині читаєте.

Провокаторам в українській публіцистиці не місце!

*

В останній хвилині довідуюся з цілком певного жерела, що „Нова Громада" справді скінчила своє коротке, але безславне істнуванне, й більше не виходити-ме. Видно, побачили червоні господарі, що на вітико-харченко-меленівські гачки нічого порядного не зловиться, а тому замкнули ясла.

Берлін, 11. вересня.

Радянин.

ПЕКУЧА СПРАВА

Минулого року в Трентон, Н. Дж., під проводом старого борця за визволенне українського селянства в Галичині, колишнього співробітника пок. Павлика та Франка — Івана Бородайкевича, завязалось „Товариство Помочи Писменникам." Зібравши громадку членів, не стало воно відкладати справу на далекі часи, але памятаючи присліве, що „вдвоє дає той, хто дає скоро", воно в міру того як збиралось в його касі хоч невеличкі гроші, зараз же розсилало поміч писменникам в краю і на еміграції, навіщеним нинішньою нашою культурною крізою.

На сей симпатичний почин, на се високо-гуманне і патріотичне діло хотів би я звернути увагу нашого громадянства та заохотити його до участи в нім, до громадного приступання до згаданого товариства та спомагання його датками на вказану ціль.

Бо справа незвичайно пекуча. За політичними ударами й розчаруваннями останніх часів, здається, не досить усвідомлюється та велика національна небезпека, яку переживаємо в сфері культури, а вона тимчасом дуже грізна. З року на рік, з незвичайною швидкостю минається наш культурний запас з попередніх років, не поповнюючись наново. Випродуються останки старих видань і все меньше виходить нового. Властиво тепер уже сливе нічого не виходить, — крім ріжних періодичних видань: органів ріжних партій, урядів, зарядів, а суто культурний скарб наш: науковий і красно-писменський не поповнюється, ні на Великій Україні, ні під Польщею та Румунією, ні на еміграції. Вичерпані всі фінансові запаси, всі кредити, всі надії — через брак збуту, спричинений політичними й економічними крізами, всякими заборонами і конфіскатами, хибами нашого книгарства і зубожіннем суспільства. А наші письменники і ті що позіставались на своїх місцях, і ті котрих політичні бурі викинули закордон, переживають, з небогатьма, дуже небогатьма виїмками,—тяжкі злидні, гірко бідують, витирають чужі пороги або пускаються на заробітки, не відповідні для їх національної і просто людської гідности.

Не встид то і сором для нації бачити в такій поневірці нераз високо заслужених і талановитих писменників та артистів, старих, зломаних працею? Не небезпека то для нашого народу, коли передчасом сходять у могилу або через нужду стають інвалідами нездібними до якої-будь творчої праці, випробовані діячі, які на своїх плечах виносили культурну, літературну, наукову працю; приготовлюючи великий епохальний національний виступ, який хоч не вінчався так як мріялось, одначе розгорнув наш національний прапор як ніколи перед тим?

Чи люди вже так зневірились, що думають, що ті культурні сили нашому народови вже й не здадуться? Чи суспільність наша вже так глибоко „спустилась на дно", що вже й не думає підійматись; думає, що взагалі наше національне життє не підійметься? А коли прийде час підіймати його наново, чиїми силами, чиєю працею? Хто тоді заступить тих передчасно страчених, котрих нині засуджується на голодну смерть, на передчасне інвалідство, чи то там на Великій Україні, чи в Галичині та Буковині, чи на еміграції?

Люди які тратять віру у свою справу, тратять **все,** і то дуже часто тратять безповоротно. Українці, котрі в нинішній хвилі стають зневіреними і рівнодушними до нашої національної будучности, підпадають тяжкому злочинови і супроти себе і супроти свого народу. Хто не здичів душею, не впав так низко, аби не брати до серця грізної небезпеки, яка насунула на нас, мусить в сій критичній хвилі всіми приступними йому способами ратувати українське культурне життє.

Один із сих способів се та поміч українським писменникам і діячам, котру організує трентонське товариство.

Отже вважаю своїм обовязком звернути увагу на вагу і далекосяглість сеї акції, яка повинна бути підтримана як найенергічнійше приступленнем в члени сеї організації та як найсильнійшою участю в її запомоговій роботі.

Адреса її голови, Івана Бородайкевича: 79 Union St., Trenton, N. J.

Михайло Грушевський.

Матвій Костишин.

ОЙ НЕ ДУЮТЬ БУЙНІ ВІТРИ

В гаю зеленім, в тихій долині
Сумно замовкло як в домовині;
Голубе небо хмароньки вкрили;
Засумувались сирі могили.
Хмароньки плачуть, слезоньки ллються,
Сонце не бачить, вітри сміються.
Смійтесь, гуляйте, буйні в долині,
Висушіть сльози на Україні!
Нехай забудесь лихо тай горе,
Дощик сполоче кривду у море.

— — — — — — — — — —

Не подують буйні вітри,
Щоб сльози сушили;
Ні хмароньків не розженуть,
Що сонце закрили.
Ллються сльози невольничі,
Руїни скропились,
Обагрені лани кровю
Могилами вкрились.
Тільки ворон десь по степу
Самотою кряче;
Степ мов батько задумався,
Січ!... як мати плаче.

— — — — — — — — — —

Не сумуйте, наші други,
Рідні незабуті;
Повернуться ваші діти
Вільні не закуті.
Розложаться таборами,
Усьміхнеться мати,
І вільне козацтво стане
По степах гуляти.

ПІД РОЗВАГУ НЕЧЛЕНАМ

Богато людий в Америці не лишають своїм родинам нічого більше, тільки асекурацію. Стягаються з посліднього, щоби тільки заплатити асекураційну премію. Такий спосіб обеспечення рідні є цілком розумний. Заощаджені гроші можуть розійтися при першім безробіттю або нещаснім випадку, але асекурація лишається все як певна надія для вдів і сиріт.

Коли розважний чоловік асекурується, то він хоче передовсім знати, чи асекураційна компанія беспечна. Ніякі обіцянки не заманять його до такої асекурації, яка має малі фонди і може розпастися при першій більшій катастрофі.

Чи мало й наших людий має „полиси" з ріжних асекурацій. І певне кождий забеспечився в такій компанії, яка має добре заслужену славу, що фінансово сильна. Йніхто не може критикувати, коли наші люди асекуруються в добрих американських компаніях.

Але рівночасно приходить на думку, що є такі Українці, які позаписувалися до американських асекурацій, а ніяк не користають зі своєї організації У. Н. Союза. Чи це годиться так легковажити свою власну інституцію?!

Поминім вже національне чувство, яке повинно привести чоловіка до його народної організації, а спитаймо тих відчихнувшихся від нас братів: Де є асекурація, яка даваладби тільки прав, що У. Н. С. своїм членам.

Розважте самі, а побачите, що таких користий, як подає У. Н. С. не найдете нігде.

Уперед всього треба зазначити, що наша організація стоїть дуже сильно фінансово, так, що може видержати порівнанне хочби з найлучшою асекурацією, а вже певне перевисшує усякі свої й чужі організації того рода.

Відтак треба памятати, що кожда асекураційна компанія платить великі платні своїм урядникам і тисячам агентів. Це всьо мусить покриватися із заплачених премій.

У. Н. С. не поносить тих коштів.

Далі кождий з нас знає, що наша організація відбуває періодично свої конвенції, на яких делегати рішають про усі важні справи. А хто з асекурованих в асекураційних компаніях їздив коли на збори або вибирав відпоручника, щоби забрав голос в якихнебудь ділах, дотикаючих інтересів заасекурованих?

У. Н. С. є наскрізь демократичною інституцією, де кождий член має право бути вибраним на делегата конвенції або на головного урядника. Ще й до того У. Н. С. має свій орган „Свободу", який подає довідома увесь хід організаційної господарки.

Виходить проте тільки одинокий розумний вислід для кождого Українця, а це, що насамперед тре бути членом У. Н. С., а відтак доперва асекуруватися деинде.

Колиж додамо до того національний обовязок, щоби через злуку творити силу, то відай кождий спізнае, що робить велику помилку, коли ще досі не вступив до У. Н. С. (с)

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACT OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912,

Of "Svoboda", (Liberty) Ukrainian newspaper published DAILY at Jersey City, N. J. for October 1st 1923.

State of New Jersey, County of Hudson.

Before me, a Notary Public in and for the State and county aforesaid, personally appeared Simon Yadlowsky, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the business manager of the "Svoboda", and that the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management and the circulation, etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, embodied in section 443, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher: Ukrainian National Ass'n, Inc., 83 Grand St., Jersey City, N. J. Editor: Vladimir B. Lototsky, 83 Grand St., Jersey City, N. J. Managing Editor: Emil Revyuk, 83 Grand St., Jersey City, N. J. Business Manager: Simon Yadlowsky, 83 Grand St., Jersey City, N. J.

2. That the owners are: Ukrainian National Association, Inc., Fraternal Order. S. Yadlowsky, Pres. & Trustee, 83 Grand St., Jersey City, N. J.; J. Kashtaniuk, Rec. Sec. & Trustee, 83 Grand St., Jersey City, N. J.; B. Levczyk, Treas. & Trustee, 48 Washington Ave., Elizabeth, N. J.

3. That there are no bondholders, no mortgagees and no other securities.

5. That the average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise, to paid subscribers during the six months preceding the date shown above is 18.000 per each issue.

SIMON YADLOWSKY, business manager.
Sworn to and subscribed before me this 28th day of September 1923.
STEFAN MILANOWYCZ, Notary Public
(My commission expires August 25 1924).

РАТУЙМО УКРАЇНСЬКУ ПРЕСУ В СТАРОМУ КРАЮ

З ким я не говорив в старому краю підчас свого побуту в ньому послідного серпня, кождий просто український діяч клав мені на серце одну справу: потребу підпомоги для української національної преси в старому краю зі сторони українських іміґрантів в Злучених Державах.

Про стан української національної преси під польською окупацією свідчить наперед те, що на яких 12 мілiонів українського населення під польською владою ми маємо всего на всего яких шість політичних національно свідомих ґазет, себто таких, які кладують собі свідомо за завданнє нести своїм читачам політичну українську свідомість, виробляти українську національну силу, виковувати ту міць, що має скинути всяке ярмо, всяке пануваннє ворогів та завести повну самостійність всеї української території. Вже сей один факт, що на 12 міліонів населення припадає всего 6 ґазет, свідчить про страшне просто положеннє українського народа під тим зглядом. Так мало політичних ґазет на такі міліонові маси населення ледво чи має ще один народ в світі.

Здавалобся може декому, що кожда з тих ґазет має велике число передплатників; що сі ґазети, не численні своїм числом, зате богаті числом своїх читачів; що вони читаються великою масою людий, що широкі кільканайцять-міліонові маси все таки довідуються через сі пів десятки часописий про все, що їм знати потреба. Та так воно не є. Дві найбільше почитні ґазети, себто „Діло" й „Свобода", мають там не більше як 15,000 предплатників разом. Всі другі ґазети разом, вчисляючи тут вже й всі органи галицьких партій, що видаються у Львові, як і ті, що видаються в двох галицьких провінціональних містах, та і ті, що видаються поза Галичиною, на Волині, разом не мають може більше як 5,000 передплатників. Разом, без ніякої пересади скажу, що українська національна преса під Польщею обслуговує не більше як 20,000 передплатників.

Як се мало, як се невистарчаюче, як се мізерно, побачимо не лишень зі сього, що сих 20 тисяч чисел українських ґазет має дати політичне світло 12 міліонам людий, що значить, кожде число має бути політичною школою для 600 душ, але й з того, що на українських просторах, загарбаних Польщею, є менче-більше тільки сіл, кільки появляється чисел українських ґазет. Значить, одно число української ґазети на ціле село.

Як се мало, видно теж з порівнання з українською пресою в Америці. Тут справа теж стоїть не найліпше, а прецінь тут на яких 500,000 душ української іміґрації є яких 40,000 передплатників. Значить, тут одно число свідомої української ґазети припадає на яких 12 душ української іміґрації. Отже й українські іміґранти, які під зглядом почитности своїх ґазет ідуть далеко позаду богато других національностий, все ще стоять 50 разів краще, як їх браття там, де всякої політичної науки як найбільше потреба, в самому осередку національної боротьби, на самій українській території, загарбаній ворогом.

Богато є причин сього страшного стану української преси в старому краю, і за далеко мене завелоб розповідати широко про сі причини. Згадаю лишень коротко, що викликали його загальний невідрадний економічний стан українського народа, всіх верстов українського народа в старому краю. Вона терпить від загального повоєнного застою. Вже одно таке вічне спаданнє курсу гроша може підорвати найсильнійшу ґазету. При такому спаді не можна навіть як слід установити передплати на ґазету; не можна дістати кредиту на папір, фарбу, і т. д. При загальнім економічнім застою не можна заробити на оголошеннях. Словом, застій підриває ґазети з усіх боків.

Очевидна річ, польський гнет тут винуватий теж. З одного боку він не лишень не підпомагає українському народови піднестися з війни, але й ставить на кождім кроці позитивні перешкоди в такому піднесенню; підриваючи се економічне піднесеннє, він підриває все що на се ономічне піднесеннє звисло, отже й українську книжку та українську ґазету.

З другого боку, польський режім звертає цілий довгий ряд мір проти української преси безпосередно, мірючи в її серце, як в серце української думки. Українські ґазети конфіскується постійно. Їх шиканується почтою. Передплатників українських ґазет переслідують жандарми, суди, їх гризе всяка польська урядова гнида.

Польський уряд має в сьому переслідуванню ще одну ціль, а саме виперти з рук українських читачів українську національну ґазету, а впхати або польську, писану по польськи, або польську, писану по українськи, або зрадницько українську, пишучи за Москвою. Все вони волять, щоби лишень не свідома українська ґазета. Вартаби поїхати до старого краю, щоби побачити лишень, як живуть редактори свідомих українських ґазет, а як живуть редактори ґазет, плачених українськими ворогами, Варшавою або Москвою. Тоді як большевицькі та ляцькі редактори ситі, спасені, добре одіті, добре обуті, редактори свідомих українських ґазет не можуть звести кінця з кінцем, дістають в місяць тільки, що можуть ледво прожити 10 днів, про одіння й обуву вже й не казати.

Одним словом, куди не поглянути на українську пресу, її стан страшний, катастрофальний. Вона стоїть над пропастю, вона гонить останками своїх сил, вона зближається до руїни, її грозить загибіль. Ні вона сама ні український народ в Галичині, Волині, Холмщині та Полісю не може її вратувати.

Що значить упадок української національної преси в старому краю, я не потребую представляти, бо думаю, що читачі отсих стрічок є свідомі люди та розуміють вагу та значiнне преси, ґазети, книжки, школи, освіти. Скажу лише: коли нашої національної ґазети не стане, наші люди або не будуть читати нічого або будуть читати ґазети, видавані аґентами Москви та аґентами Варшави, будуть день в день напуватися отруєю, яка буде засипляти український народ, спускатися на ворогів, віддавати землю й людий в чужі руки, місто будити їх до життя, праці, боротьби, добування самостійности для всего українського народа, всеї української національної території.

Будучи в старому краю, я наслухався слів наших братів, я придивився власними очима станови української преси, і я постановив собі, що по своїм повороті до Америки, першим своїм обовязком буду вважати звернути увагу українських іміґрантів в Америці на сей стан нашої народної преси та на небезпеку, яка її грозить.

Кличу до Вас, дорогі браття й сестри, в тій справі. Українська преса на загибели. Її вратувати не може ніхто другий, лишень ми. Як ми вратуємо українські національні ґазети, вони будуть вратовані. Як не вратуємо, то ми будемо за те винуваті, а не наші браття в старому краю, бо вони ґазет своїх вратувати не можуть, а ми можемо.

Хто хоче задержати українські національні ґазети в руках українських мас під Польщею, хто не хоче допустити в українські руки аґентські ґазети Москви та Польщі, най складає жертви на піддержанне української преси під польською окупацією. Жертви, очевидно, будемо слати на руки Обєднання Українських Організацій в Америці, яке пішле їх на місце призначення.

Кличу ще раз, не засипляймо сеї важної справи. Сповнім сей національний обовязок, який важна історична хвиля на нас зложила.

о. Володимир Лотович.

ДОПИСІ

БРУКЛИН, Н. Й.

На допомогу українській національній пресі в старому краю.

На зборах в справі основання укр. кат. церкви в Ривергед, на Лонґ Айленд, коло Ню Йорку, на поклик о. Володимира Лотовича з Бруклина, зложили на українську пресу в Галичині, видавану Укр. Нар. Комітетом у Львові слідуючі добродії:

Василь Стадніцький, Павло Луцко, Теодор Шваник, Мих. Пунда, Іван Ломаґа, Михайло Дух, Теодор Ґайда, Яків Махно, Сидор Штокайло, Каз. Кальба, Михайло Мареч, Теодор Гірчиця, Дмитро Тимчак, Гр. Бандровський, Михайло Набір, Роман Демчук, Лукіян Сорочинський, Василь Бандровський, Михайло Барнич, Микола Стахів і Микола Худяк по $1.00. — Разом $21.00.

Сі гроші переслано через Обєднанне Укр. Орґаніз. на місце призначення.

Ліґа Американських Горожан Укр. Походження в Бруклині, Н. Й. тоже зложила на українську пресу $10.00.

Учасник.

СКОРИСТАЙМО З НАГОДИ

На першій стороні нинішнього числа Свободи поміщене звідомленнє про те, що Український Народний Союз буде приймати нових членів в жовтни, падолисті й грудни без вступного.

Члени Українського Народного Союза певно звернуть добру увагу на се оголошення, памятаючи на те, що воно відноситься більше до них, які вже є членами Українського Народного Союза, як до тих, які ними ще не є.

Оповістка має на ціли облекшити роботу членів та членниць коло приєднювання членів до Українського Народного Союза.

Оповістка дає їм можність доказати своє розуміннє ваги організації та свою організаційну справність.

Український Народний Союз отвирає широко ворота для всіх, що хочуть скористати з великих добродійств, як він дає. Члени та членниці Українського Народного Союза повинні привести до гостинного порога добродійного Українського Народного Сюза як найбільше Українців та Українок.

Не ждім на нікого. Робім самі. Робім всі. Покажім, як ми любимо себе, свої родини, свій народ. Не словом, а ділом.

ЧОРНІ ДІЯМАНТИ

РОМАН В ПЯТИ ТОМАХ
МАВРА ЙОКАЯ.
(Переклад з мадярського)
ПЕРШИЙ ТОМ.

ТРЕТИЙ ТОМ.

(71)

„Але він має причинок. Яж просила його о побачення."

„Ви жадали це від нього?"

„Себ-то, я просила його повідомити мене, коли він може дати мені авдієнцію; і він переказав мені через свого секретаря, що він краще прийде до мене."

„Для чого вам потрібна ця авдієнція."

„Фелікс наказав це."

„Так? Пан Каульман? А для чого?"

„Задля підписання одного документа."

Евеліна показала князю згорнутий лист.

Князь глянув на нього і дивуючись похитав головою.

„І його ексцеленція знає, що ви хочете говорити з ним про цю річ?"

„Жадного слова!" відповіла Евеліна з голосним сміхом. „Коли він запитав мене через свого секретаря, в якій справі я хочу говорити з ним, я сказала, в справі мого анґахементу до опери. Після цього він зараз же повідомив мене, що він прийде. Про цю річ, яка тут в моїй руці, він нічого не знає."

„Дам вам Каульман цю пораду?"

„Так!"

„Добре. Пан Каульман рафінований шахрай. Але тому робіль лише, що він вам сказав. Каульман помиляється, гадаючи, що таку велику дичину можна зловити такою шовковою сіткою. Ну, прийміть ціське поле повне камелій, азалій відвідини. Тепер його ексцеленція не будить в мені більше жадної заздрости, але я боюся, що ви не мати-мете щастя з цим папером."

— — — — — — — —

Отже Евеліна просунула свою гарну, білу руку під рамя Петра Шафрана і попровадила його в иньшу кімнату, в якій було видно багато срібла, а звідти скрізь двері, які можна було замикати, до четвертої кімнати, стіни якої замісць шпалерів були виложені артистично різбленими деревяними таблицями; на стелі були видні майстерно вирізблені деревляні балки, з яких звисали спічасті мушлі; фіранки на вікнах були зіпнуті крилатими аморетками, вирізбленими з тогож самого дерева, як і таблиці на стінах; меблі були майстерними творами античної форми, з клясичними каріадітами — чудом різбярства; годинник — старовина, двохсотлітня річ з футералом, прикрашеним прорізними визерунками, з сонцем, місяцем і зорями. Похмурість надану кімнаті деревляними таблицями звеселюють вставлені в них круглі порцелянові малюнки з краєвидами. Такіж лише прозорі краєвиди намальовані на трох вікнах, а четверте вікно з такоюж круглою рамою, як краєвиди, виходить в сад; хто дивиться скрізь нього, той гадає, що бачить цвітуче японське поле повне камелій, азалій і гортензій. На балці висить замісць люстри вазон, а від нього біжать живі повзучі рослини вгору до бальок, звідки вони знов звисають вниз і обвивають вздовж і поперек своїми зеленими листками і червоними цвітучими китицями фантастичні фіґури в стилі рококо прикрашуючі балки і представляючі людські фіґури з рогами і рибячими хвостами.

Тут Евеліна посадила Петра Шафрана на дивані біля столу. Вона сама сіла поруч нього у фотель.

В кімнаті не було нікого, лише вони двоє.

„Дивись, Петре!" промовила Евеліна, кладучи свою руку на рамя чоловіка, одягнутого в грубу свитину. „Бог хотів так, щоб я тоді розлучилась з тобою. Мені було це тяжко, ти можеш мені повірити, бо ми були вже тричі оголошені. Але ти не повинен був ображати мого бідного братика. Мене ти бив також. Добре, про те ми не будемо говорити. Мене це не боліло; за це я не гнівалась на тебе. Ти не знаєш також, що, коли ти не вернувся, я пійшла за тобою, що я шукала тебе вночі в темнім лісі аж до лісового шинку. Там я підгледіла тебе скрізь вікно. Я бачила, що ти танцював з Чіфрою Манчі. Ти також цілував її. Тоді я гнівалась на тебе."

Петро скреготав зубами. Він почував себе зловленим, звязаним. Тепер він винуватий. Він не може зовсім боронитися. Він не може сказати, що те, що дозволено чоловіку, заборонено жінці! Коли у нього дома жінка докоряє чоловіку за такі річи, то той вміє їй на це відповісти; він її добре набє. Це відповідь. Але як він може перечити такій шляхотній пані, яку він не може схопити за волосся і тягати так довго, поки вона не признає, що він має слушність?

„Ну, та то вже минулось", казала Евеліна весело далі. „Дивись, Бог повернув все на добрий шлях. Ми з тобою не малиб ладу, бо я охоче перечу, я уперта і заздрісна, а тепер ти можеш робити, що хочеш. А як добре мені ведеться, ти бачиш. Я можу робити добро так багатьом людям; що дня двадцять бідних людей їдять в моїм домі. Багатьом людям я помагаю тим, що я промовляю за них добре слово у великих панів. Я можу бути доброчинницею цілої вашої долини. Я можу доконати річи, за які мене благословляти-муть тисячі. Хіба не добре, що це сталось так?"

Евеліна чекала відповіди. Петро Шафран побачив, що він мусить показати, що він не німий.

„І це все велике богацтво походить з бондаварського камінного вугля?"

Евеліна сильно почервоніла. Що вона має відповісти на це запитання?

„Не цілком. Я заробляю також моїм мистецтвом. За кождий виступ на сцені я одержую пятьсот ґульденів."

Пятьсот ґульденів! подумав собі Петро, це дійсно добрі гроші. Це вже багато дечого зясовує. Але за ці гроші жінка моглаб мати на собі трохи більше одіжи; правда населення резиденції це не любить! Отже це є всеж таки робота, і дає вона більше ніж ношення вугля. І при цім вона мусить підтикати спідницю. Але зрештою це є також порядна робота!

Петро Шафран почав почувати себе легче.

„Ну, не роби такого злого обличчя", промовила заспокоюючи Евеліна. „Коли ти вернешся до дому, то скажи людям, що ти розмовляв зі мною, що ми були разом. Коли комусь у вас дома трапилось нещастя, напишіть мені лише один рядок; коли це не буде лише вище моїх сил, я поможу заraз. А ти женись, коли ти ще не зробив цього; там є панна, гарна, справна дівчина, вона була моєю доброю приятелькою; або Аніча, вона завжде увихалась за тобою і буде доброю жінкою. Лише не бери Манчі, я прошу тебе, з нею ти не був би щасливим. На випадок твого подружжя я даю тобі тут як подарунок для твоєї майбутньої нареченої пару кульчиків, намисто і брошку; а тобі даю я на памятку цей годинник; на кришці, як ти бачиш, намальовано мій портрет. Згадуйте мене, коли ви будете щасливі."

Коли Евеліна говорила це і пхала подарунки в кишені Петра, зайшли її очі сльозами і уста затремтіли корчево; з цього Петро побачив, що при всім цім блиску вона не щаслива.

Одна думка почала топити лід на його серці. Він не думав про одержані коштовні річи, про подарунки нареченим; — їх не одержить жадна наречена. Чи вони з золота чи з олова, це все одно — ніхто їх не побачить. Він гадав, най лишається во імя боже все так, як воно є.

Шафран говорив мало в голос, але тим більше він говорив собі самому.

„Ти маєш добре серце, ти щедра. Ти ділиш золото повними жменями. Колиб ти хотіла, щоб я тебе благословляв, ти не потрібувалаб для цього ніякого золота. Ти моглаб поцілувати мене; що є для тебе один поцілунок? Милостиня. Один поцілунок з тих, багатьох, які ти маєш в запасі, і з яких ти даєш на сцені навіть комедіянту з розмальованим обличчям!"

Бідний дурень! Він не знав, що поцілунки, які даються на сцені, лише удавані поцілунки, так само, як торти, які там їдять, є лише папірові торти.

Петро гадав, що єдиний такий поцілунок стлумить його жагу і голод. А він мав страшний апетит до людського мяса. Він хотів би розтрощити своїми зубами всіх тих, які вибухали тоастами йому в обличчя, сміялись позаду нього, пишались своїми скарбами, підкреслювали свої переваги, виставляли на показ свою славу, і всіх, які засинали при їх промовах, всіх, які витріщали баньки на Евеліну в театрі, та священника, який привів сюди його і його товаришів, які з роззявленими ротами дивляться на нові ворота! Так горіла в нім жадоба крови.

Вся ця мука зниклаб від одного поцілунку.

Ми тут самі, ми колись любилися, що неможливого булоб в тім? думав він собі стиха.

Але він не знав, як він мав це почати, як сказати про це.

„А тепер, Петре, ми будемо разом їсти!" промовила дама приязно. „Я можу собі думати, що ти маєш вже досить тої добірної погані, якою вас гостили що дня у Відні. Ну чекай, сьогодня я зварю тобі твою улюблену страву, за яку ти мене так часто хвалив; ти казав, що ніхто не може варити цього так добре, як я. Я зварю тобі чрепчану кашу."

Петро Шафран був наелектризований, усмішка тремтіла на його обличчю; — чи при назвиску своєї улюбленої страви, чи від думки, що ласкава пані може ще тепер її готувати?

Але як вона це розпічне, тут же нема ані вогнища ані казана!

„Зараз все буде тут," промовила з дитячою жвавістю; „я хочу лише одягнути иньшу сукню, в цій же я не можу варити."

По цім вона прослизнула скрізь двері і по двох мінутах вийшла звідти знов переодягнена. (Актриси мусять вміти швидко переодягатися.) Вона мала на собі білу гаптовану домову сукню і на голові очіпок оздаблений плетивом.

Вона не покликала служниці а накрила сама дубовий стіл обрусом; тоді вона поставила на стіл срібний казанок з водою, а під ним також срібне начиння, в якім горів спиритус; тоді вона закасала по лікті широкі рукави свого домового убрання і всипала своєю ніжною рукою брунатну гречану муку в киплячу воду, потім вона пильно мішала в казанку, поки страва не сгусла; тоді вона схопила срібний йказанок за держальця, перевернула його і висипала дорогу кашу в ґлазуровану глиняну миску, полила її теплою сметанкою і принесла дві деревляні ложки; одну вона дала Петру, а другу взяла собі.

„Будемо їсти з одної миски, Петре!"

І вони їли гречану кашу деревляними ложками з одної миски.

Петро помітив, що йому на руку впало щось гаряче з ока. Мабуть слеза!

Алеж і гречана каша була занадто добра. Всі кухарі цілого Відня разом не моглиб зварити її так добре.

Вина не було на столі, шклянки також ні. Селяне не пють при їді.

Але після того, як вони досить попоїли, Евеліна принесла глиняний глек і запросила Петра пити, ковтнувши спочатку з нього згідно звичаю.

„Пий, Петре, ти пеш це охоче!"

(Дальше буде).

З СЕРЕДИНИ СВІТА

(Найліпша жінка. — Діти пані Тсао. — Суспільне становище Японки).

Поняття найліпшої жінки зрозуміти можна, коли зрозуміємо родю жінки на Сході. Перед кодексом Конфуція, жінка тішилася в Китаю і в Японії богато більшою свободою, як у приписах цього часах. Конфуцій змінив цю зглядну свободу, піддав жінку під повну залежність чоловіка. Що гірше (для жінки) — волю мущини відносно жінки представляє на Сході в практиці свекруха. Згідно з постановами Конфуція жінка не має нішо, навіть майна. Порядкові числа, надавані дітям, відповідно до цього як приходять на світ (замісць імен), починаються від двійки. Бо перше дитиною чоловіка — неповнолітнього ніколи — є його власна жінка. Коли дівчина підросте, дістає на короткий час назвище, звичайно цвітки. Назвище це складає разом із дівочим вінком, приймаючи назвище чоловіка.

Славні „Науки для жінок", педагогічна праця пані Тсао, сестри славного історика Китаю з доби династії Гану — на вступі кажуть про „три послушенства", що обовязують жінку. „Незамужна повинна жити для батька, замужна для чоловіка, а вдова для синів". „Китайка не має і не повинна мати власного життя як і Японка", каже сучасний китайський педагог і моралізатор Ку-Гу. Японська суспільність приймаючи разом із китайськими поглядами на світ і приписи Конфуція, взяла їх і виконувала дослівно.

І протягом століть Японку не лише в покірну першу дитину чоловіка, але й істоту без власної волі, тиху, послушну служницю, що на вколішках дотикається чолом землі, упокорюється перед ним, вітає словом „Гозаймас", що значить „рівна стебелинці у стін твоїх". Стоїть як мадам Батерфлай за папіровим віконечком, бо обовязана ждати, хоч би й до світанку, на чоловіка, а як вернеться від любовниці, мається дивити миленько йому в очі і відгадувати думки його. Нарікання жінки вистарчають для чоловіка для розводу.

Колиж, занадто поневіряна, збунтується спокійна, тиха істота проти тиранської поведінки чоловіка, відсилає її назад то тестя, як негідну почесного становища жінки. Тоді вважають її майже чимсь найгіршим у суспільности. Діти — яка причина розводу не була би — остаються при батькові. Отже, коли життя занадто наприкриться, остається споневіряній жінці вихід на тамтой світ. Статистика самовбивств виказує, що Японки вельми часто користуються тим одиноким виходом.

Із суспільним становищем Японки звязане і товариське. Коли в пулменівськім вагоні западає ніч і треба для змучених панів світа зробити місце, жінки забирають дітей на плечі, усуваються збитою громадкою до кута, виходять на тісний коритар — а чоловік, власний чи чужий, простягається і спить вигідно. В тісному і душному коритарі щоденного істнування перебуває Японка тяжку подорож життя, впускають її до сліпінга для розривки чоловікови нудної подорожі. Тому теж працає життя рівнодушним „саінара", як припадкових знакомих на останній стації. Згідно з китайськими приятями, Японка є втіленням жінки ідеалу Конфуція, бо як ніодна инша жінка на Сході — зуміє відречися сама себе.

Ріхард Леандер.

МИСТЕЦЬКІ ОРГАНИ

Із німецької мови переклав Іван Ставничий.

Багато, багато літ цьому жив раз дуже справний молодий майстер, що збудував уже багато органів, а остані були все ще ліпші від попередніх.

Наостанку зробив такі штучні органи, що зачинали самі з себе грати, коли в церкву вступала молода пара, яка подобалась Богові.

Коли він скінчив також ці органи, розглянувся по дівчатах округи, вибрав собі найпобожнійщу й найкращу та справив і собі весілля.

Але коли з нареченою переступав поріг церкви, а другі й рідняки поступали за ним довгим рядом, кожний із китичкою квіток у руці або в дірці від ґудзика, було його серце повне чвані й гордоти. Він не думав про свою наречену, ні про Бога, лише про те, що то за справний із нього майстер, з яким узаводи ніхто не зможе йти, та як усі люде чудуватися муть, і подивляти його, коли так органи стануть нараз самі з себе грати.

Так увійшов він зі своєю гарною нареченою в церкву — але органи остали німі.

Це взяв собі майстер від органів до серця, бо він міркував у своїм гордовитім умі, що вина може лежати лише по стороні нареченої, та що вона йому невірна.

Цілий день не перекинувся він із нею ніже одним словом, а потім ніччю спакував тайком свої речи й облишив її.

Вже багато соток миль промандрував він, а на конець осів у далекому чужому краю, де ніхто його не знав і ніхто не питався про нього.

Там жив він тихо й самітно десять літ; нагло обхопила його туга за вітчиною та за полишеною нареченою... Він мусів усе ще думати про те, яка вона була побожна й гарна, а як він її лукаво й нечесно оставив. Після всяких даремних силкувань перемогти свою тугу, рішився вернути назад та прохати у неї прощення.

Мандрував день і ніч, що аж стопи йому поранилися й чим більше наближався до рідного краю, тим сильніща ставала його туга й тим більша його тоска, чи вона либонь так само буде добра і приязна для нього, як тоді, коли ще була його нареченою.

Наконець побачив іздалека вежі родинного міста, як вилискувались в сонці. Він почав бігти, що тільки міг, так, що люде поза ним покивували головами й казали:

— Це або недоумок, або злодюжка.

Але коли вступив у браму міста, зустрів довгий похоронний похід. За домовиною гурток людей, що плакали.

— Кого хороните ви тут, добрі люде, що так ридаете?

— Це гарна жінка майстра, що будував органи, та він був лихий муж і покинув її. Вона зробила стільки добра, що хочемо її тлінні останки зложити в церкві.

Коли він це почув, ні відповів ані слова, але тихо, похиливши голову, пішов біля домовини та помагав нести її.

Ніхто не пізнав його; а хотяй чув, як він безнастанно пхинькав і хлипав, то ніхто не пережкаджав йому, бо думали: це буде мабуть також один із тих численних злиднів, яким небіжка за життя робила добро.

Так дійшов почот до церкви, а коли несці переступили поріг церкви, почали органи самі без нікого так гарно й величаво грати, як ще ніхто ніколи не чув.

Несці зложили домовину перед вівтарем, а майстер від органів сперся тихо на стовп біля і прислухувався до тонів, які що раз напрасніше наче буря збіралися й згідно звучали, так нараз, що церква в своїх підвалинах тремтіла.

Його очі примкнулися, бо він буде змучений далекою дорогою; але його серце було радісне, бо він знав, що Бог простив йому й коли тільки останній згук органів прозвучив, упав він мертвий на камяний брук.

Зараз підняли люде трупа, і коли йно зрозуміли, що сталося, відчинили домовину й поклали його біля нареченої.

І коли знову причинили труну почали органи ще раз зовсім тихо гомоніти.

По цім вони втихли і з того часу вже ні разу самі не видали голосу.

ВЯЧЕСЛАВ БУДЗИНОВСЬКИЙ.

НЕ НА МЕНЕ ШИТИЙ.

Оповіданнє з початку 16-сотих років.

(1)

Вже займалося на світ, коли на окопах козачого табору заревіли гармати. Ще передупівночію тісамі гармати гриміли в польськім таборі гетьмана Конецьпольського, засипуючи смертоносними бомбами табор козачого гетьмана Тараса Трясила. Певні побіди Ляхи постягали з возів бочки і стали бенкетувати. Пяна старшина не цидьувала мужви, на польських окопах не береглися. Запорожські очайдухи в трех місцях крізь ланцух передних польських сторожий вдерлися на окопи, на котрих стояли польські батерії, перебили захоплених неожиданим наскоком пушкарів і всі гармати прикотили до власного табору. Тепер ті гармати сіяли смерть в таборі польськім.

Першу батерію з найбільших гармат взяв малий гуртoк Запорожців, що від самого початку походу держався купи. Ядром сеї ватаги трийцяти Запорожців, була четверня, зложена з Федя Луцева, Івана Микитича, Андрея Юркевича і Марка Пнівського. Два перші мали вже по пів сотни років, оба молодші і їх товариші могли мати по двайцяти і пару років. До сеї четверні пристало двайцять і шість що найсміліщих запорожських бурлаків утворилась найпевніша ватага війска Тараса Трясили. Їх отаманом у сім поході був найпоборнійший між ними, Іван Микитич.

Ватага вернула до свого табору з польськими гармотами, але, коли зібралися до купи, показалося, що товариство о третину менше. Не вернув сам отаман Микитич, не зголосився Юрків. Коли прийшов приказ бити з гармат в польський табор, деякі пушкарі сеї ватаги стали вигукувати:

— Хто наш отаман?

— Як пропав Микитич, то його приятель Луців! — крикнув один. — Він привів нас щасливо сюди з ляцькими гарматами.

— Луців отаман! — ціле товариство стало вигукувати.

Луців поклонився.

— Спасибі вам, товариші, за ту честь, але виберіть иншого. Мене звільнить на часок. Мене і Марка Пнівського. Ми оба підемо ще раз на місце, де раньше стояли сі гармати, бо там лишилися наші товариші. Між ними наш отаман Микитич і молодший Юрків. Їм, як не погибли, потрібна поміч, щоби не добив їх уплив крови, або спрага.

Ватага вибрала иншого отамана і стала палити, а як цілий вал окутали облаки диму, Федь і Марко зсувулися в низ і пустилися в сторону польського табору. Ішли безпечно, бо там, де раньше стояла забрана козаками батерія, живих Ляхів уже не було. Понад їх головами перелітали бомби. Від польського табору, котрий вже відступав, долітав до них крик, з котрого зміркували, що між Ляхами безладе.

— Коби в нас троха більше війська, не спасся би ні один Лях, замітив Марко.

— Колиж бо наші ще не встигли зібратися до купи, — відповів Луців. — Впрочім на ці не лиш тут мають роботу, бо польські гарнізони розкинені по цілій Україні... Ти Андрея де бачив в послідне?

— При першій гарматі, під котру ми всі чотири підповзли. З ним був Микитич зараз зо мною. Я повз за вами, коли ми всі підвелися на ноги, всунулися між нас обох і них ті що позі за ними і розділи нас. Вони оба з кількома товаришами кинулися на пушкарів першої гармати, ми оба, як ce раньше були вдарили, пустилися до послідної. Коли ми тащили нашу гармату, першої вже не було на окопі. Отже я гадав, що Андрей і отаман вже вернули з добичию до нашого табору.

— І я так зразу думав, хоч дивувався, що Микитич, будучи отаманом, не видержав тут до кінця. Тепер я тої думки, що він хиба погиб, бо таки був би не відійшов звідси перший, покидаючи решту своєї ватаги в ворошім таборі без отамана.

Оба влізли на вал і переступаючи через трупи пішли на місце, де в ночи стояла перша гармата.

— Чи се не Андрій?! — скрикнув Луців, показуючи на козака, що з купи трупів стягав вбитого польського пушкаря.

— Справді він! — Марко крикнув собі.

Оба пустилися бігцем до козака.

— Ти що тут робиш? Чому не вернув до табору? — Луців спитав, зупинившися задиханий біля купи трупів і Андрея.

— Чому не вернув? Бо що лиш перед хвилею очуняв. Я пострілений, лежав у заморочі. Очунявши, перевязав продірявлену кулою литку і підвівся, щоби, шитильчукаючи, дібратися до нашого табору. Саме тоді застогнав польський пушкар, що лежав на верха сеї купи. Я озирнувся і побачив отсей чобіт.

Андрей показав на ногу, що виставала з під купи трупів.

— То чобіт Микитича, — говорив дальше. — Він під тими трупами. Пушкар, що своїм стоном звернув мою увагу на сю купу небіжчиків і на чобіт Микитича, застогнав в послідне. Хоч через пострілову рану мені важко стояти і обертатися, я рішивсь порозтягати трупи, щоби дібратися до Микитича. Коли стягав третого, ви надійшли. Поможіть!?

— Може він ще живий? — замітив Марко.

— То обізвавсьби... застогнавби, — відповів Андрей.

— Розтягати трупи! Живо, живо! — крикнув Луців, котрий схилився і вхопив стоду Микитича. — Нога тепла! Ти, Андрію, сядь, ми самі справимося.

— Помалий хвилині дібралися до споду. На земли справді лежав Микитич. Лежав горілиць з заплющеними очима.

— Живий! — крикнули всі три нараз.

Микитич важко дихав, але не рухавсь і не відкривав очий.

— Іване! крикнув Луців, вхопивши його за плече і затрусивши ним. — Ми коло тебе, твої товариші!

Микитич застогнав, розплющив очи і викривив лице. Мабуть, коли Луців рушив його, його десь заболіло.

— Води! — вистогнав.

— Біжи, Марку, по воду, — сказав Луців. — Кількадесять кроків за валом плине потічина. Правда, вода з людською кровю, але то війна.

Пнівський побіг і по хвили приніс повну шапку води. Микитич не міг піднестися, отже взяли лежачому рот і зросили цілу голову.

— Коби ще раз ковтнути горівки... то я й сам підвівсяби.

— В мене мабуть ще буде краплля, дві, — відповів Луців.

Добув зза пазухи мосяжну різьблену і позолочену фляшину, в котрій колись якась Туркені держала пахучі води. В руках Луцева вона зійшла на похідну горівчану фляшку. Луців потрусив нею коло уха.

— Е! — каже — Пий, брате! Притулив до рота товариша і решту горівки вляв в його горло.

— Вже мені лекше — Микитич шипотів. — Добре, що ви прийшли, поховаєте мене по християнськи. Коли вас бачу тут, таких спокійних, то мабуть наші горою. Пальби не чути. Прогнали Ляхів?

— Ще не прогнали, але проженуть, бо Ляхи, не мають гармати, — відповів Луців. — Їх гармата в нашім таборі. Саме в хвили, коли ми стали розмітувати трупів накопичених над тобою, чогось то затихла пальба. Мабуть Ляхи зачнуть якісь переговори, отже наші пальбу спинили... Що з тобою сталося? Я не бачу ніякої рани.

— Мабуть польський пушкар вгатив мене обухом по голові. Я лиш бачив, що він замахнувся на мене. Мені в очах потемніло і... що потому сталося, не знаю.

— Я тоді стояв коло вас, — промовив Андрей. — Той пушкар справді вдарив вас обухом по голові. Ви впали. Той пушкар впав на вас, бо я йому шаблю розчерепив голову. На мене наскочили чотири Ляхи. Всі лягли, бо й наші не спали. Взяли гармату і стали тягнути. Я скочив вперед, щоби помочи товаришам, котрі зчепилися з Ляхами при другій гарматі. Але, заки зробив два кроки, впав. Якась кулька прошибла мені литку і випустила тілько крови, що й мені потемніло в очах... Богу дякувати, ми всі чотири назад в купі. Хоч подіравлені і пибиті, але живі.

— Богу дякувати — що дав нам побіду над Ляхами, — перебив Микитич. — Бодай так міркую, що дав... І за се дяка йому, що ви прийшли, та відгребали мене. Я відходжу, дякую се, що мав на сім світі зодурувані. Мої хвилини почислені. Ляцьким обухом покарав мене Бог за мої гріхи, за один мій тяжкий гріх. Я його вже відпокутував. Ти, Федю, знаєш, кілько то гріх. Я його відпокутував, ти направ його. Одного я нас Бог нарошне лишає на сім світі, щоби покривдженому нами вернути се, що йому належиться. Нахилися, Федю, до мене, щось маю сказати тобі.

Луців нахилився.

Ти тямиш, що ми врадили між собою, ще заки захопив нас сей похід? — Микитич спитав шептом.

— Тямлю, Іване, тямлю. Ми рішилися важити нашим горлом, щоби стрібувати, чи не далосьби Андрійкови вернути його імя і його дідизну.

— Може й батька. Бо хто зна, чи він не вернув домів і тому ми доси не знайшли.

— Сумніваюся, чи він живий. Якби жив, то таки колись бувби заявив в Ярузі. Як не мене сам, то прислав би когось такого, що допитавби нас. Він розщибався за сином по всіх усюдах. Чейтак що вість про його допити булаби зайшла до нас. Чейже ми не спочивали, розпитували. Або ми знайшлиб його, або він знайшов би нас.

— Всеж таки можнаби й без него відобрати для Андрея його маеток. Як мій пан не вмер, то віддасть сам, бо то праведна душа. Правда, хто з нас обох пішовби на провіди туди, мігби заплатити власним горлом.

— То булаби лише заслужена покута за наш тяжкий гріх... Знаєш, що я хотів іти на ті провіди, щоби знати, як діло стоїть. Вже не піду. Ще нині поховаєш мене тут. Андрея, котрому тайни ще не виявиш і не скажеш куди йдеш і чого, лиши на Запорожу з Марком у яких добрих людий, нехай дожидає твого повороту.

— Андрієви таки нічого не казати?

— Нащо має робити собі якусь надію, коли з всего того готово нічо не вийти! Може його маеток вже безповоротно виховзся з рук його роду? Може батько пропав безслідно... Може й так бути, що вернув домів, але скінчив з рук ката... Нащо дитина все те має знати?! Як буде мусів жити далі так, як доси з нами гнів, то ліпше нехай не знає, хто він був і що втратив... Як вмру, то не забудь відімити від мене ключик від його коробки.

— З тобою справді так зле?

— Поклич Андрея, нехай попрощаю його.

Андрій приступив до Микитича, котрий був йому за батька. Нахились до вмираючого. але сей вже не годен був промовити ні слова. Глянув на Андрея, зітхнув глубоко і заснув на віки. Луців і Андрей сіли коло небіжчика і сиділи так мовчки, майже цілу годину.

— Хиба будемо сипати могилу? — Андрей перебив мовчанку.

Ти сиди, бо ти каліка. Я сам дам собі раду... Впрочім з нашого табору йдуть до нас козаки. Дістану помічників. Мабуть війна скінчилася, або хвилеве перемиря.

Луців нахилився над небіжчиком, розщіпив сорочку, через голову здоймив ключик, що на мотузочку висів на шиї небіжчика і заклав собі на шию.

Надійшла ватага козаків.

(Далі буде).